

SAULIUS LILEIKIS

Lietuvos aukštoji jūreivystės mokykla, Lietuva
Lithuanian Maritime Academy, Lithuania

JŪRINĖ DIALOGO KULTŪRA: VERTYBINĖS SAVIVOKOS ĮGALINIMAS

Maritime Dialogue Culture: Enabling Cultural Self-Awareness

SUMMARY

The article discusses the aspects of enabling cultural self-awareness to provide reasonable prerequisites for developing a culture of dialogue in the maritime sector. Cultural self-awareness at the scientific level is possible through ontological, anthropological, and axiological studies of human existence. To foster a culture of dialogue with another individual, who is different, it is first worth getting to know oneself and giving meaning to one's conscious communication with another individual, as if with "oneself in another individual". A culture of dialogue in the maritime industry can be created by considering the individual as a subject. The traditional victim syndrome does not allow a person with an atheistic worldview to recognize others as being different from a point of view of religious culture, which is especially dear to them. However, knowledge of the science of the nation's history would provide a basis for a certain kind of tolerance. In recognition of their national self-identity as a cultural identity comprising of different nationalities and religions, future and current professionals are subject to natural mental conditions that are necessary to foster a culture of dialogue in the maritime sector.

SANTRAUKA

Straipsnyje svarstomi vertybinės savivokos įgalinimo aspektai siekiant pateikti pagrįstas prielaidas kurti dialogo kultūrą jūrų sektoriuje. Vertybinės savivokos įgalinimas mokslo lygmeniu įmanomas pasitelkus ontologinio, antropologinio bei aksiologinio žmogaus būties lygmenų studijas. Siekiant ugdytis dialogo su kitokiu kitu kultūrą, pirmiausia vertėtų pažinti save ir įprasmiti savo sąmoningą bendravimą su kitu, tarytum su „savimi kitame“. Dialogo kultūra jūrų pramonėje gali būti pasiekama laikant žmogų subjektu. Tradicinis aukos sindromas prisideda neleidamas ateistinės pasaulėžiūros žmogui pripažinti kitokius kitus, ypač jiems brangios religinės kultūros požiūriu. Tačiau tautos istorijos mokslo pažinimas teiktų pagrindą tam tikrai tolerancijai. Savo tautinės savasties, kaip kultūrinės tapatybės, apimančios įvairias tautybes bei religijas, pripažinimas sudarytų natūralias mentalines sąlygas būsimiems ir esamiems profesionalams puoselėti dialogo kultūrą jūrų sektoriuje.

RAKTAŽODŽIAI: jūrinė kultūra, daugiakultūriškumas, dialogas, vertybinė savivoka, įgalinimas.

KEY WORDS: maritime culture, multiculturality, dialogue, cultural self-awareness, enabling.

IVADAS

Dialogo kultūra asmenybiniu lygmeniu natūraliai formuojasi žmogaus, kaip subjekto, savikūros metu per įvairias sociokultūrinės, institucinės patirtis. Idealiu konvenciniu požiūriu į socialinę atsakomybę bei *saugumo* prioritetą dirbant jūroje, laivų įgulose, jūrinėse naftos platformose ir jūrų uostų įmonėse, kurios pasižymi rasine, etnine, religine ir kita įvairove, dialogo kultūra – paprastai komandinio darbo lygmeniu – turėtų būti kuriama bei plėtojama. Moksliniu požiūriu to neįmanoma pasiekti nesudarius palankių kognityvinių, vertybinių, etinių, emocinių, motyvacinių aspiracinių, taip pat – teisinių bei organizacinių politinių sąlygų.

Užuot teigę dialogo kultūrą, jūrų daugiakultūriniai tyrimai veikia apsiriboja instrumentiniu požiūriu ir tradiciškai ją redukuoja iki *tarpkultūrinės komunikacijos* techninio lygmens. Tyrimuose masiškai aktualizuojama užsienio kalbų, ypač jūrinės anglų kalbos, moky-

mosi komunikacinė reikšmė. Mokėti kalbą, taip pat ir neverbalinę, – egzistenciškai svarbu bendradarbiaujant su kolegomis darbe bei užtikrinant saugumą jūroje. Vis dėlto kalbos mokėjimas savaime nereiškia noro ir gebėjimo bendrauti, bendradarbiauti, priimti kitą, toleruoti, pripažinti, gerbti, dalintis vertybėmis. Vertybiškai įgalinti asmens savivoką visaverčiam dalyvavimui jūrinėje dialogo kultūroje galima tik pasitelkus ontologinio, antropologinio bei aksiologinio žmogaus būties lygmenų studijas, kurių metmenys fiksuoti, pavyzdžiui, lietuvių jūrų kapitonų eruditų parengtuose jūrinuose memuaruose (plg. Šileris 2007; Astikas 2015), romano žanro kūrinuose, sintezuojančiuose turtingą autorių profesinę patirtį ir platų kultūrinį išprusimą, kurio pagrindu kūrinuose teikiami su gamtine bei technologine aplinka susijusių socialinių situacijų laivų įgulose bei jūrų uostuose kultūriniai vertinimai.

VERTYBINIO BARJERO KLAUSIMAS

Techniškai vertinant, kalbos barjeras įveikiamas išmokstant užsienio kalbą. Mentaliai daug gilesnis ir sudėtingesnis yra vertybinis barjeras, trukdantis asmeniui atsiverti dialogo kultūrai atsisakius paniekos kitokiems nei jis pats. Šis barjeras galėtų būti įveikiamas mokantis iš esmės pažinti save, savo kilmę, savo įprastą natūralią aplinką, savo savastį, kurios filosofinė refleksija padeda sumažinti egzistencinį nerimą, pyktį, agresiją, pasaulį dalijant į *savus* ir *svetimus*, ir leidžia savyje surasti tai, kas iš pirmo

žvilgsnio atrodo svetima, nepriimtina ir būdinga tik kitiems.

Žmonės pagal idealistinę neotomistinę pasaulėžiūrą yra save ir situacijas kuriantys laisvi subjektai, asmenys, kurie plačioje *antropocentrinėje*, *sociocentrinėje* ir *teocentrinėje* perspektyvoje, protologiniu, Sinajaus kalno įvykių, kenozės bei numatomu eschatologiniu lygmeniu suvokia save ir kad „egzistuoja visus jungiančios absoliučiosios vertybės, kurios vienintelės žmogaus gyvenimui suteikia prasmę ir vertę“ (Bitinas 2000:

193). Tai leidžia svarstyti žmogaus savivokos vertybinio pasirengimo jūrinei dialogo kultūrai klausimą, nukreipiant žvilgsnį nuo tarpkultūrinės komunikacijos formaliųjų instrumentų į asmens vertybinę savivoką, kaip žmogaus savo asmenybės vertės suvokimą, ir vertybinių savęs įgalinimą siekiant sau suteikti antropologiškai pagrįstą galimybę atsiverti jūrinei dialogo kultūrai.

Nepaisant nepalaujamo manipuliacinio informacijos srauto daugumoje XXI a. gyvenimo sričių, įvairiose visuomenės grupėse, tarp jų akademinėse, galima pastebėti didelį kilnios vertybinės mąs-

tysenos stygių, ribotumą, skurdumą. Pozicionuojant laisvo subjekto vertybinės savivokos įgalinimą, laikant jį potencialiu jūrinės dialogo kultūros dalyviu, atsižvelgiant į visuotinį žmonių prigimties kultūrinės raiškos bendrumą, kai „pasaulyje nieko tikrai specifiško nėra“ (Beresnevičius 2002: 106), galima teigti, kad užuot populiarius „netradicinius“ daugiakultūrinį mokymąsi profesionaliai bendrauti su *kitoku kitu*, pirmiausia vertėtų pažinti save bei savo natūraliai perimtas vertybines tradicijas, plačiu išsilavinimu įprasminant savo sąmoningą bendravimą su *kitu*, tarytum su „*savimi kitame*“.

DAUGIAKULTŪRIŠKUMO KOKYBĖS PARAMETRAS

Jūrinė dialogo kultūra galioja kaip kilnus daugiakultūriškumo bei tarpkultūrinės komunikacijos jūrų sektoriuje kokybės parametras, kurio žmogus, kaip subjektas, yra vertas. Jūrų pramonė yra grįsta verslo ekonomizmu, karteziškuoju *skaičiaus* sureikšminimu, susijusiu su jūrų krovinių srautais, jų gabenimu jūra bei krova uoste, ir žmoniškųjų resursų paklausos bei pasiūlos dinamika. Personalistiniu požiūriu žmogus, kaip subjektas, jūrinėse konvencijose tiesiogiai neaptinkamas. Tačiau jūrinei dialogo kultūrai kurti ir plėtoti reikia būtent žmogaus, kaip subjekto, laikomo asmenybe, pasižyminčia dvasios gelme, pažintiniais, pasaulėžiūriniais, vertybiniais dvasios turtais, kurie aktualūs pačiai asmenybei ir jos atliekamo darbo kokybei, jai dirbant komandoje laive, naftos platformoje ar jūrų uoste.

Jūrų pramonei būdinga didelė rasinė, ypač tautinė, pasaulėžiūrinė, religinė

įvairovė. Religiniu požiūriu žmoniją galima sąlygiškai suskirstyti į keturias pagrindines grupes – panteistus (plačiąja prasme), monoteistus, agnostikus ir ateistus. Postmodernizmo epochoje konstatuojamas šių kategorijų susipynimas – galima aptikti, pavyzdžiui, monoteistinės moralės ateistų, prietaringų monoteistų ir kt. Žmogų, šiuo atveju jūrų pramonės darbuotoją, teistinio humanizmo perspektyvoje tikslinga laikyti subjektu, asmeniu, aukščiausia vertybe empirinėje tikrovėje ir tai skelbti, propaguoti, ugdyti. Jūrų lyderystės kultūroje nuo *samdinio* sąvokos pereinama prie *asmenybės*. Jūreivystės mokslinėse studijose populiarėja humanistinė tezė, kad krovinius gabena ne laivai, bet žmonės.

Darbuotojo asmenybė yra jo veiklos kokybės matas, priežastis bei esminė sąlyga. Jūrinėje dialogo kultūroje dalyvauja įvairūs darbuotojai. Jie yra žmonės, subjektai, tam tikri savo *savimone*s *įkaitai*,

nes nuo to, kokią *vertybinę savivoką* jie susiformuoja savo prigimtinės savimoneės padedami savikūros procesuose veikiant endogeniniams bei egzogeniniams veiksniams, priklauso socialinė ir profesinė jų raiška, kuri savo ruožtu daro atitinkamą įtaką ir jų vertybinei savivokai.

Laivų įgulose, jūrų uostų kompanijose gali būti identifikuojami įvairių konfesijų krikščionys, musulmonai, ateistai ir kt. Antropologiniu lygmeniu aktualu pripažinti asmenybės vientisumą, nes žmogus darbe yra *visas*. Be profesionalumo ir dalykinių kompetencijų, jo vidinę kultūrą dar sudaro atsinešta jo gyvenimo istorija, atitinkama pasaulėžiūra grįstos vertybės, išgyvenimai, brangūs prisiminimai, moraliniai principai. Tai privatūs ir subtilūs dalykai, kurie paprastai labai saugomi ir neviešinami. Todėl jūrinėje dialogo kultūroje, kaip ir medicinoje, pirma ir svarbiausia taisyklė – *nepakenkti*. Kitaip tariant, dialogo kultūra yra būtent *kultūra*, kuri apima ne tik pagarbų tarpusavio bendravimą bei abipusį vertybinį praturtinimą, bet pirmiausia – *privatumo* išsaugojimą. Europos gairėse laivybos kompanijoms nurodyta, kad nereikalingas, įkyrus ar at-

kaklus klausinėjimas kitų apie jų asmeninę gyvenimą, rasinę ar etninę kilmę, kultūrą ar religiją laikomas priekabiavimu¹. Tik ypatingais atvejais žmogus gali sau leisti išsipasakoti kitam, pasidalinti savo išgyvenimais, tačiau vengdamas prozelitizmo, kurio vengti gali tekti mokytis ypač tradicinių *misionieriškų* denominacijų – krikščionybės ir islamo – atstovams.

Nurodoma, kad turintys religinį tikėjimą krovinių laivų daugiataučių įgūlių nariai, viena vertus, jį laiko dvasinės pagalbos bei paguodos šaltiniu, o kita vertus, yra linkę jį slėpti nuo kitų siekdami išvengti tarpasmeninių konfliktų (plg. Sampson et al. 2020: 287). Tautiniu ar religiniu pagrindu pasireiškiantis psichologinis teroras, patyčios, mobingas demonstruoja dialogo kultūros stygių. Jūrinė dialogo kultūra pasiekama, kai žmogus, pradėdamas nuo paprasto nekvalifikuoto darbuotojo, didelėje jūrų pramonėje laikomas ne objektu ar beverčiu didelės jūrų industrinės mašinos sraigteliu, tačiau subjektu ir jam sudaromos sąlygos šitaip save suvokti, o kiekvienas bendravimas darbe vertinamas kaip *unikalus* ir *praturtinantis* susitikimas.

KULTŪRIŠKAI NEJGALI NIHILISTINĖ SAVIVOKA

Svarstant jūrinės dialogo kultūros klausimą Rytų Baltijos šalių jūreivystės akademijų bendruomenėse su būsimais jūrininkais ir uosto specialistais, pastebima, kad vyresnių studentų pozicija kartais labiau išsiskiria *nihilistiniu* požiūriu į kitokius žmones nei jie, ypač *religinio tikėjimo* diskurse. Vertybinio barjero neįveikianti nihilistinė asmens savivoka jam trukdo savo kultūrinės tradicijos

elementų atrasti kituose, *a priori* neigdama vertybinės bendrystės galimybę įvairovėje paženklintos bendražmogiškos kultūros kontekste. Vakarų civilizacijos šalims vis labiau būdinga laivų įgūlių, jūrinių naftos platformų, jūrų uostų įmonių darbuotojų įvairovė tautiniu ir religiniu požiūriu. Darbuotojų komandos – heterogeniškos. Todėl dalies akademinio jaunimo nihilistinis požiūris *kitokių kitų*

atžvilgiu demonstruoja tam tikrą neįgalumą puoselėti jūrinę dialogo kultūrą.

Būdami populiaraus mąstysenos modelio arba klišės įkaltai, nihilistai nesąmoningai kartoja perimtą pozityvistinę Apšvietos epochos nuostatą, nuoširdžiai ir gana agresyviai siūlydami atsisakyti religijos ir kliautis mokslo pažanga, kurią jie sieja su žmogaus gyvenimo kokybės pažanga. Viena vertus, mokslo ir religijos supriešinimas antropologiniu požiūriu reiškiasi tarytum lyginimas savaime skirtingų *obuolių* ir *apelsinų*. Antra vertus, atsisakant religijos dėl mokslo, neišvengiamai ir nejučiomis paradoksaliai kryptama būtent religijos linkme, pozityvistiskai sudievinant gamtos mokslą, iš kurio padaroma nauja religija, vadinama *scientizmu*. Trečia vertus, mokslo pažanga ir žmonių gyvenimo kokybė – nebūtinai siejasi ir istorijos tėkmėje siejosi labai retai. Istoriskai tik maža visuomenės dalis galėjo naudotis mokslo pažanga, kuri, ypač XX a., humanistinei refleksijai iškėlė naujus klausimus. Paskutinių pasaulinių karų istorija parodė, kad pažangiausios tuo metu, pavyzdžiui, dujų technologijos Pirmajame pasauliniame kare buvo naudojamos priešui išnuodyti apkasuose, o Antrojo pasaulinio karo metu – žydų, romų, neįgaliųjų naikinimui koncentracijos stovyklų dujų kameroje. *Pažangos* vardu išžudyti milijonai žmonių vien todėl, kad jie buvo *kitokie*. Todėl teisingai didysis XX a. genijus A. Einšteinas pažymėjo, kad „mokslas be religijos šlubuoja, religija be mokslo – akla“ (Einstein 1954: 46). Šis teiginys artimas teistinio humanizmo požiūriui į mokslo ir religijos santykio socialinę funkciją.

Nihilistinis požiūris į religiją skatina paneigti, atmesti, atsisakyti ir yra materialistinis, empiristinis bei destruktivinis tuo lygmeniu, kad *a priori* neleidžia būti *kitokiems*. Nesenos lietuvių tautinės patirties požiūriu XX a. Lietuvos istorija paženklinta sovietmečio represijomis, ypač religinį tikėjimą puoselėjusių žmonių atžvilgiu. Neleista būti visiems ir įvairiems. Tačiau net pozityvistai pažymi, kad „griaunant bažnyčias, ribojant tikyba, mokslinio pažinimo daugiau nebūna. Tiesiog į susidariusį vakuumą veržiasi bei jame kaupiasi visuomenės blogybės: amoralumas, nusikalstamumas ir kt.“ (Paulauskas 1999: 10). Kito asmens kultūrinės ar religinės savasties neigimas, atmetimas, jo pavertimas auka turi gelmines, istorines politines, priespaudos, tradicines mentalines, psichologines aukos sindromo priežastis.

Jeigu mūsų dienomis Rytų bei Centrinės Europos šalyse mes vis dar stebime ganėtina giliai įsišaknijusių antisemitizmo, antifeminizmo (ir apskritai mizoginijos), rasizmo ir paniekos seksualinėms mažumoms apraiškas, drąsiai galima atsikratyti paskutinių abejonių, jog tai – tik vienos aukos neapykanta ir panieka kitoms aukoms (Donskis 2001: 206).

Neigimo, atmetimo, griovimo mentalitetas pastebimas, ir vis nepavyksta iš jo išaugti XXI a. kaip iš užtrukusio aukos sindromo, tarytum iš nebrandžios vaikystės. Tikėtina, kad naujos generacijos, nepatyrusios persekiojimų visuotiniu politiniu lygmeniu, bus tolerantiškesnės socialinės aplinkos įvairovės atžvilgiu. Ateistai, kurie negali toleruoti religijos, galbūt menkai išmano ar apskritai nėra susipažinę su civilizacijų, religijų ir pa-

ties mokslo istorija. Humanitarinės studijos jiems galėtų padėti adekvačiai bei aktualiai konceptualizuoti mokslo ir religijos santykį. Tačiau iš esmės į technologijas orientuotos jūreivystės studijos Vakarų Europoje, matyt, vargiai įsileistų studentų dialogo kultūrą ugdantį humanitarinį kursą, kuris padėtų jaunuoliams suprasti, kad, pavyzdžiui, mokslai, tarp jų ir kai kurie technologiniai, kilo būtent iš žmogaus religinių poreikių.

Reikalas gintis nuo šalčio ir žvėrių galėjo paraginti žmogų statyti namus iš akmens ar medžio, bet tikrasis *architektūros* mokslas faktiškai gimė tada, kai pradėta statyti šventyklos. Prigimtas žaismo noras galėjo pastūmėti žmogų išrasti muzikos instrumentus, bet istorija rodo, kad *muzikologija* gimė tik tada, kai šiuos instrumentus pradėta naudoti kulto reikalams. Liaudies dainos, mitai, pasakos, legendos priklauso žodinei kūrybai, bet tikroji *literatūra* faktiškai buvo sukurta tik tada, kai pradėta surašinėti šventuosius tautos himnus, šventuosius raštus ir apeigų taisykles. *Gramatikos* mokslas kilo iš pirmųjų tikėjimo šaltinių nagrinėjimo. *Matematikos* disciplinas į gyvenimą pašaukė reikalas išmatuoti ir nustatyti aukojimo ir aukurų vietas, suvokti ateinančių švenčių laiką. *Astronomijos* gimdytoja yra astrologija, kuri buvo grynai religinio pobūdžio mokslas, aiškinas ir išpėjas aukštesnių galybių pasiskirtą žmogaus likimą. *Istorijos* mokslo pradžia siekia mitų gadynę, kurios veikėjai buvę dievai ar bent dieviškų ypatybių turį asmenys (plg. Maceina 2001: 73).

Ikirikščioniškais politeistinės pasaulėžiūros laikais mokslas ir religija sudarė vieną bendrą pažangą. Pavyzdžiui, mokslas neįsivaizduojamas be rašto, o senovinis kinų, japonų, korėjiečių raštas

ne veltui iki šiol tradiciškai vadinamas *hieroglifais* (gr. ἱερός γλῶφω – šventas raižinys). Tai sakralinės žmogaus veiklos lygmuo. Todėl iš subjekto pažinimo sistemos pašalinti religinę dimensiją būtų neadekvatu paties mokslo ištakų konteksto ir jo istorinės raidos metodologiniu požiūriu. Be to, žmogui gali būti aktualu svarstyti ne vien socialinį gyvenimą, bet ir transcendentinės būties klausimą, pavyzdžiui, iš neotomizmo perspektyvos universitete, visybiškai pažįstant mokslą.

Paprastai bijoma ir vengiama to, kas nepažįstama. Gali atrodyti, kad karingai paneigti religiją dėl susidarytų neigiamų jos vaizdinių ar vien empirizmu grįstų savo savivokos konstruktyvą yra natūralu ir neturėtų kelti problemų, nes *neigti, ignoruoti, bijoti pažinti* reiškia likti *ištikimam sau*, savo išankstinėms nuostatoms, mąstysenos kliūšėms, susidarytiems stereotipams siekiant išsaugoti savo autentiškumą. Tačiau jūrinės dialogo kultūros ugdymosi požiūriu išankstinis kolegų idealistinės pasaulėžiūros neigimas negali būti priimtinas. Kad būtumėte jūrų verslo profesionalai pasižymėtumėte religine tolerancija dirbdami laivų įgulose ir jūrų uostų įmonėse, tikslinga aukštajame moksle pasirinkti aktualią metodologiją, strategiją, būdą, *kaip* neįkyriai supažindinti nihilistinės orientacijos studentą, kad jis taptų įvertintas, praturtintas mokslo ir pradėtų leisti būti *kitokiam kitam*. Praplėtus savo mąstysenos horizontus pripažįstant įvairovę, atsiranda galimybė visavertiškai dalyvauti kultūroje, socializuotis įvairiose visuomenės srityse.

Aktualus kompleksinis požiūris. Nei kurią nors pasaulėžiūrą prievarta brukti,

nei paneigti tai, kas religinio tikėjimo būdu tūkstančius metų žmonėms teikė prasmę, paguodą ir viltį. Tikslinga ieškoti galimybių pripažinti įvairovę, kuri yra demokratinės valstybės bruožas. Anksčiau minėtose *Gairėse* laivybos kompanijoms pozicijuojamos lygios

galimybės ir įvairovė Europos laivybos bendrovėse². Išskirtinių pavyzdžių, kaip įgalinama vertybinė savivoka puoselėti jūrinę dialogo kultūrą, galima aptikti JAV ir Vakarų Europos šalių jūrinėse karo akademijose, ypač karališkuose jūrų laivynuose.

KULTŪRINĖS TAPATYBĖS REKONSTRUKCIJA

Sveika logika daugeliu atvejų reikalauja psichosocialinio gyvenimo reiškinių analizę pradėti nuo *savęs*. Siekiant įgalinti jūrinei dialogo kultūrai reikalingą asmens vertybinę savivoką, jam tikslinga susimąstyti apie savo kultūrinę, ypač tautinę, tapatybę ir susidarytą jos konstrukta, kurį gali tekti mokytis rekonstruoti siekiant išlaisvėti ir, tarytum apsidairius savo tautinėje kultūroje, joje atrasti *kitokius kitus*, o jų dėka – savo turtingą kultūrą, t. y. etnokultūriškai praturtintą *save*. Konkrečią tautą reprezentuojantis tautiškumas antropologiniu lygmeniu atskleidžia visuotinius žmonių jos vertybinius idealus.

Išorinė tautybės apraiška yra tautiškumas. Jis reiškiasi tuo, kuo būdingas tautos savitumas – jos individualybė: etniniu tipu, gimtąja kalba, papročiais, siekiais ir t. t. Tautiškumas – tai būdas, forma, kuria reiškiasi tauta. Tai kartu ir tautinės saviraiškos priemonė. Tačiau ši priemonė būtų tik lukštas, jei neturėtų turinio. Iš tikrųjų po tautine forma glūdi neišsemiamos vertybės, atspindinčios tautos kūrybinę dvasią, jos bendražmogiškuosius turtus, tai, kas priimtina ne tik šiai tautai, bet ir žmonijai (Jovaiša 1995: 115).

Būdama dvasiškai turtinga, lietuvių etninė kultūra savaime atspindi bendrus žmogiškuosius vertybinius turtus. Jau

Platono pažymėta, kad *idėjų pasaulis* glūdi kiekvieno subjekto prigimtyje ir kad mokydamasis asmuo ne tiek išmoksta kažką nauja, kiek išgrynina savyje glūdinčius prigimtinius pažinimo klodus. Šiai teorijai artima C. G. Jungo išplėtotą *kolektyvinės pasąmonės* archetipų idėja. Todėl sąžiningam lietuviui ateistui, suvokiančiam save kaip lietuvių tautos narį, šiek tiek būdingas ir religinis tikėjimas, nes jo tautą daugiausia sudaro religinį tikėjimą išpažįstantys tautiečiai. Nepaisydami skirtingų pasaulėžiūrų, *Baltijos kelyje* prieš tris dešimtmečius stovėjo visi kartu. Lietuvis, gyvendamas savo tėvynėje su įvairių tautybių kaimynais, savyje talpina įvairovę, dėl kurios jo savastis – turtingesnė ir tinkamesnė jūrinei dialogo kultūrai globaliame jūrų versle, kuriam būdinga didelė tautinė bei pasaulėžiūrinė įvairovė.

Tad pereinant nuo matematinio jūrų ekonomizmo prie jūrinės dialogo kultūros, lietuviui pirmiausia aktualu klausti ne, pavyzdžiui, „*kiek musulmonų dirba laivyne?*“, o „*kiek islamo yra manyje?*“ – lietuvių tėvynėje, jo tautos bei religinių tikėjimų istorijoje, juolab kad kelis šimtus metų Lietuvoje gyvena islamą išpažįstančių totorių sunitų, o lietuviams įprastą katalikišką krikščionybę su islamu sieja monoteistinio tikėjimo bendru-

mas. Be to, Lietuvos aukštojoje jūreivystės mokykloje dėstančiam šio straipsnio autoriui tenka pastebėti gražių dialogo kultūros momentų paskaitų metu bendraujant su iš užsienio atvykusiais būsimais jūrų verslo profesionalais – jūrininkais bei uosto specialistais, išpažįstančiais islamą. Dialogo kultūros požiūriu vyksta abipusis mokymasis.

Konfesinės ir tarpkonfesinės lietuvių tapatybės požiūriu aktualu pažvelgti į protėvių gyvenimo patirtį. Savo garsiojo senelio – lietuvių kalbos normintojo Jono Jablonskio – šeimos patirtimi, kaip dialogo kultūros pavyzdžiu tarpkonfesiniu lygmeniu, yra pasidalinęs politikas V. Landsbergis savo politinės autobiografijos knygoje *Lūžis prie Baltijos*:

Jonas Jablonskis net su draugų pagalba ieškojo išsilavinusios lietuvaitės. Buvo sunkoka, tačiau surado ir sukūrė lietuvišką šeimą. Konstancija Sketerytė buvo protestantė, o Jonas, nors ir katalikas, tačiau buvo liberalus ir, gerbdamas religiją, žmonių pagal konfesijas neskirstė. Iš anksto prieš vestuves jie racionaliai susitarė, kad kai gims vaikai, tai berniukus, pagal tėvą, krikštys katalikais, o mergaites, pagal motiną, protestantėmis (Landsbergis 1997: 43).

Pagrindinis žodis – *susitarė*. Dialogo kultūra – tai susitarimo kultūra tarpusavio pagarbos pagrindu be kurio nors vieno dominavimo. Įvairovės pripažinimas mikroaplinkoje būna perduodamas iš kartos į kartą ir tai tampa asmens vertybinę savivoką ugdančia dialogo kultūros mokykla.

Tautinės savasties, kuri apimtų ir *kitokius kitus*, problema yra gana didelė. Prieš kelerius metus lietuvių proginėje konferencijoje Seime prelegentų bei diskusijos dalyvių išsakomos formuluotės

nelaikė Lietuvoje gimusių žydų, kuriuos lietuviai masiškai gelbėjo Šoa metu, nei žydų kilmės lietuviais, nei *savais*. Kita situacija – prieš popiežiaus Pranciškaus vizitą Lietuvoje daliai tautiečių buvo sunku praturtinti savo tautinę savastį, į savo kultūrinę tapatybę įtraukiant tamsaus gymio lietuvaiteį, pusiau italę, kuri geba laisvai kalbėti itališkai, ir kurios buvo paprašyta pasitikti ir pasveikinti popiežių. Situacija – beveik kaip Rytų Vokietijoje, kur dažnai tendencingai nelaikomi *savais* Vokietijoje gimę juodaodžiai žmonės. Visuotinis aukos sindromas ir neišsiauklėjimas drauge reiškiasi su gamtos mokslų, būtent – antropologinės genetikos, neišmanymu. Šiuolaikiniai genų tyrimai įrodo, kad senovėje tarp pirmųjų europiečių vyravo tamsios odos žmonės.

Aktualu mokytis gerbti save ir savųjų įvairovę mokantis išminties iš savo tėvų ir protėvių, kreipiant dėmesį į jų gyvenimo idealiąsias vertybes, kurios jiems buvo pagrindiniai jų gyvenimo orientyrai, dvasinės stiprybės ir kantrumo sunkmuose šaltinis bei viltis. Pavyzdžiui, *Kryžių kalnas*, kuris galbūt daug kam nesukelia teigiamų sentimentų, yra lietuvių kultūrinės tapatybės dalis. Lietuviui mokantis būti lietuviu tenka domėtis ir klausti: *kas man yra Kryžių kalnas istoriniu, etniniu, religiniu, psichologiniu, identiteto, autentiškumo, savitumo bei unikalumo požiūriu?* Pastebėta, kad Kryžių kalnas, pavyzdžiui, krikščioniškos pasaulėžiūros šveicarams didelio žavesio nesukelia, kitaip nei pagoniškos sinkretiškos pasaulėžiūros japonams, gebantiems savo gyvenime susieti budizmą, šintoizmą ir krikščionybę. Tačiau jei lietuvis nori būti visaverčiu lietuviu, jis turi pažinti savo protėvių dvasios gelmes bei mentalinius

motyvus atspindinčią kryžių piliakalnio ritualinę tradiciją, pasireiškiančią krikščioniškuoju liaudies pamaldumu.

Siekiant mokytis gerbti kitokius kitus, prasminga pradėti nuo savo aplinkos. Neišmokus gerbti savęs ir kitų savo gimtojoje šalyje, vargiai pavyktų išsiugdyti tikrą elementarią pagarbą svetimšaliams, pavyzdžiui, minėtiems musulmonams, kurie greičiausiai bus sutinkami globalioje jūrų pramonėje, laivo įguloje ir jūrų uoste. Jei į jūrų sektoriaus profesionalų rengimą žvelgtume tik formaliai, gali kilti nuo kultūrinio bei religinio savęs pažinimo atsietos techninės, stereotipais pagrįstos paviršutiniškos daugiakultūrinės edukacijos pavojus. Tačiau pripažinti kitą reiškia pripažinti ir jo vertybes. Vargiai būtų įmanoma pripažinti kitų tautų, ypač religijų, vertybes nepuoselėjant panašių savųjų. Abejotina, ar sovietinėje kultūroje subrendęs lietuvis ateistas, visiškai nesitapatindamas su tradicine lietuvių religine kultūra, gebėtų nuoširdžiai gerbti religiją išpažįstančius kolegas laivo įguloje ar jūrų uosto įmonėje. Jis veikia būtų tarytum našlaitis, kuris sunkiau adap-

tuojasi tėvystei, palyginti su žmogumi, kuris regėjo tėvystės modelį nuo vaikystės gyvendamas su savo tėvais šeimoje. Jūrų daugiakultūrinėje edukacijoje pirmiausia aktualu – bendrasis universaliojimas grįstas vertybinis ugdymasis.

Lietuvoje išplitus krikščionybei, susikūrė daug naujų tradicijų: Kūčių, Kalėdų, Velykų, Sekminių. Atsirado daug naujų apeigų įsigalėjus katalikybės kultui. Visa tai įgijo tautiškas formas, stiprina tautiškumą ir, žinoma, jas universalina (Jovaiša 1995: 116).

Jūrinės dialogo kultūros padedamas jūrų sektoriaus darbuotojas gali pajusti, kad jo religija, kaip egzistencinio lygmens vertybinis klodas, yra gerbiama ir todėl jis dirba geriau. Antropologiškai tariant, žmogui leidžiama būti *visam*, jis dirba *visas* savo horizontaliuoju ir vertikaliuoju (transcendentiniu) būties lygmeniu, išlieka autentiškas ir darbui gali atsiduoti visiškai, išlaikydamas savo asmenybės prigimties raiškos vientisumą, kuriuo pagrįsta jūrų verslo profesionalų vertybinė savivoka teikia praktines prielaidas puoselėti dialogo kultūrą jūrų sektoriuje.

IŠVADOS

Vertybinės savivokos įgalinimas jūrinei dialogo kultūrai mokslo lygmeniu įmanomas pasitelkus ontologinio, antropologinio bei aksiologinio žmogaus būties lygmenų studijas. Siekiant ugdytis dialogo su kitokiu kitu kultūrą, pirmiausia vertėtų pažinti save ir įprasminti savo sąmoningą bendravimą su kitu, tarytum su „savimi kitame“. Dialogo kultūra gigantiškoje jūrų pramonėje gali būti pasiekama žmogų laikant subjektu. Tradicinis aukos sindromas prisideda

neleisdamas ateistinės pasaulėžiūros žmogui pripažinti kitokius kitus, ypač jiems brangios religinės kultūros požiūriu. Tačiau tautos istorijos mokslo pažinimas savaime teiktų pagrindą tam tikrai tolerancijai. Savo tautinės savasties, kaip kultūrinės tapatybės, apimančios įvairias tautybes bei religijas, pripažinimas sudarytų natūralias mentalines sąlygas būsimiems ir esamiems profesionalams puoselėti dialogo kultūrą jūrų sektoriuje.

Literatūra

- Astikas Eimutis. 2015. *Jūrų kapitono užrašai*. Klaipėda: Lietuvos aukštoji jūreivystės mokykla.
- Beresnevičius Gintaras. 2002. *Ant laiko ašmenų*. Vilnius: Aidai.
- Bitinas Bronislovas. 2000. *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija.
- Donskis Leonidas. 2001. *Tarp vaizduotės ir realybės. Ideologija ir utopija nūdienos civilizacijos teorijoje*. Vilnius: Baltos lankos.
- Einstein Albert. 1954. *Ideas and Opinions*. Translated from German by S. Bargmann. New York: Crown Publishers.
- Jovaiša Leonas. 1995. *Hodegetika. Auklėjimo mokslas*. Vilnius: Agora.
- Landsbergis Vytautas. 1997. *Lūžis prie Baltijos: politinė autobiografija*. Vilnius: Vaga.
- Maceina Antanas. 2001. Religijos reikšmė kultūrai, 1 priedas, *Soter* 5 (33): 7–79.
- Paulauskas Stasys. 1999. *Savivaldos dialektika. Teorija, metodologija, modeliai*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Sampson Helen, Turgo Nelson, Cadge Wendy, Gilliat-Ray Sophie, Smith Graeme. 2020. Harmony of the Seas?: Work, Faith, and Religious Difference among Multinational Migrant Workers on Board Cargo Ships, *Ethnic and Racial Studies* 43 (16): 287–305.
- Šileris Sigitas. 2007. *Kodėl anksti pražyla kapitonai*. Klaipėda: Eglės leidykla.

Nuorodos

- ¹ ECSA, ETF. 2004. *Lygios galimybės ir įvairovė Europos laivybos bendrovėse. Priekabiavimo ir grasinimų darbo vietoje panaikinimas. Gairės laivybos kompanijoms*: 5. Briuselis: Europos Bendrijos

laivų savininkų asociacijos, Europos transporto darbuotojų federacija.

- ² Ten pat: 1.